

Petrovicsné Lakatos Henrietta

Mária Terézia és II. József cigánypolitikája Óraterv a 10. évfolyam számára

Óravázlat

A készítő tanár: Petrovicsné Lakatos Henrietta

Tantárgy: Roma/cigány népismeret

Osztály: 10.

Az óra típusa: Új ismeretet feldolgozó óra

Témakör: A cigányok története Magyarországon

Az óra témája: Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

Az óra feladatai: A 18. századi cigánypolitika megismerése, az állami beavatkozások céljainak, hatásainak és következményeinek feltárása.

Az óra cél- és feladatrendszere:

- A tanulók ismerjék meg Mária Terézia és II. József cigánypolitikáját, az integrációs törekvések céljait és hatásait.
- Legyen képes a tanuló felismerni a történelmi intézkedések következményeit a cigány közösségek életére.
- Tudja azonosítani azokat a folyamatokat, amelyek hozzájárultak a cigányság társadalmi helyzetének alakulásához.
- Legyen képes a tanuló véleményt formálni az uralkodók politikájáról, és kritikusan gondolkodni a felvilágosult abszolutizmus eszméiről.

A fejlesztendő attitűd, készségek, képességek:

- IKT eszközhasználat és digitális kompetencia fejlesztése
- Önálló tevékenységek fejlesztése
- Történelmi ok-okozati összefüggések felismerése

- Szövegértés fejlesztése
- Kritikai gondolkodás fejlesztése
- Lényegkiemelés
- Információ kezelő-feldolgozó képesség

Az óra didaktikai feladatai:

- Ráhangolódás, Jelentésteremtés (gyakoroltatás), Reflektálás. Ellenőrzés és értékelés.

Felhasznált irodalom:

- Cigány népismeret 9-12. kerettanterv,
https://www.oktatas.hu/koznevels/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_nevels_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani, utolsó letöltés: 2025.10.16.
- Saját készítésű feladatlapok
- Barta János (szerk.): Magyarország története 1686–1790, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
- Ember Győző: Mária Terézia és kora, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.
- Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája, Nap Kiadó, Budapest, 1999.
- Balogh László: Cigányok a felvilágosult abszolutizmus korában, Történelmi Szemle, 1990/3–4.
- Fraser Angus: A cigányok, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Szuhay Péter: Cigányok Magyarországon – Történeti áttekintés, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.
- Kemény István (szerk.): A magyarországi cigányok története és helyzete, Gondolat Kiadó, Budapest, 2000.
- Pálmainé Orsós Anna: A magyarországi cigányság története és kultúrája, PTE BTK, Pécs, 2014.
- Kállai Ernő: A magyarországi cigányok helyzete 2000 után, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2005.
- Szabad György: A felvilágosult abszolutizmus kora Magyarországon, Gondolat Kiadó, Budapest, 1969.
- Fraser Angus: A cigányok. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája. Nap Kiadó, Budapest, 1999.

Időkeret	Tananyag/Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Megjegyzés (módszerek, eszközök)
2 perc	Ráhangelődés Tanári beszélgetés indítása: – „Hogyan éltek a cigány közösségek régen? Milyen volt a lakhatásuk, életmódjuk?” Rövid beszélgetés a vándorló életmódról és a letelepedés jelentéséről.	A tanulók megosztják, mit tudnak a cigányok korabeli életmódjáról, lakhatásáról és munkájáról.	FOM Frontális beszélgetés, tanári kérdések Eszköz: tábla, jegyzet
10 perc	Jelentésteremtés: Célkitűzés, új ismeret előkészítése: A tanár ismerteti az óra célját: megérteni, hogyan próbálta Mária Terézia és II. József a cigányság életét, lakhatását és társadalmi helyzetét megváltoztatni. Kérdések: „Miért akarta az állam letelepíteni a cigányokat? Milyen nehézségeket okozhatott ez számukra?”	A tanulók ötletelnek, válaszolnak, saját véleményyt fogalmaznak meg a cigányok lakhatásáról és a letelepítési kényszerről.	ÖM Kérdés-felelet, rövid vita Eszköz: tábla, kréta
10 perc	1. feladat Jelentésteremtés – 1. feladat	A tanulók önállóan dolgoznak, olvassák a szöveget,	FOM Szövegértés, lényegkiemelés Eszköz: 1. melléklet – szövegértési feladat
15 perc	A tanár kiosztja a „Mária Terézia és II. József cigánypolitikája” című szövegértési feladatlapot (1. melléklet). A tanulók a szöveg alapján egyéni munkában válaszolnak a kérdésekre, külön	megkeresik a cigány lakhatásra és integrációra vonatkozó elemeket, majd	

Időkeret	Tananyag/Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Megjegyzés (módszerek, eszközök)
5 perc	figyelve a lakhatásra, vándorlásra és beilleszkedésre vonatkozó részekre.	kitöltik a feladatlapot.	
	2. feladat Páros munka: a tanulók közösen oldják meg a Fogalommagyarázó és Igaz–Hamis feladatokat (2. melléklet), amelyekben szerepel a letelepítés, lakhatás, oktatás és munka kérdése is. A tanár segít, majd közösen ellenőrzik a válaszokat.	A tanulók párban dolgoznak, megbeszélik a cigányság lakhatását és társadalmi helyzetét érintő intézkedéseket. Feladatlap kitöltése.	PM Kooperatív páros munka, közös értékelés Eszköz: 2. melléklet – feladatlap
1 perc	3. feladat Csoportos munka: három téma közül húznak borítékot (3. melléklet): „A” – Mária Terézia cigánypolitikája és a lakhatás szabályozása „B” – II. József enyhítései és a cigányok életkörülményei „C” – A rendeletek hatásai a cigány családokra, életmódra A csoportok plakátot/gondolattérképet készítenek és bemutatják.	A tanulók csoportban dolgoznak, plakátot készítenek a cigányság életmódjáról és lakhatásáról, majd röviden ismertetik társaikkal.	FOM Csoportmunka, projektalapú feldolgozás Eszköz: 3. melléklet – boríték, papír, filcek

Időkeret	Tananyag/Tanári tevékenység	Tanulói tevékenység	Megjegyzés (módszerek, eszközök)
	Reflektálás: Digitális feladat: online keresztrejtvény (4. melléklet) a tanultak gyakorlására. Közös megbeszélés: „Hogyan változott a cigányok lakhatása Mária Terézia és II. József uralkodása alatt?” Órai munka értékelése Tanári összegzés, szóbeli értékelés. A tanulók kitöltik az önértékelő lapot (3. melléklet). Órai munka értékelése Tanári szóbeli értékelés	A tanulók tableten oldják meg a keresztrejtvényt, majd megbeszélik a cigánypolitika lakhatási hatásait. A tanulók önértékelést végeznek: mit értettek meg a cigányság lakhatásának, beilleszkedésének történetéből.	ÖM Digitális eszközhasználat (wordwall.net) Eszköz: tanulói tabletek, 4. melléklet FOM Szóbeli értékelés és önértékelés Eszköz: önértékelő lap

1. melléklet: Szövegértés feladat

Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

Mária Terézia és fia, II. József a 18. században uralkodtak, egy olyan korszakban, amelyet felvilágosult abszolutizmusnak nevezünk. Ez az időszak Európában az uralkodók hatalmának megerősítéséről és az állami reformok végrehajtásáról szólt. A Habsburg Birodalomban, így Magyarországon is, ezek az intézkedések a gazdaság, az oktatás, az igazságszolgáltatás és a társadalmi szerkezet modernizálására irányultak. ¹

Mária Terézia cigánypolitikája

Mária Terézia 1740 és 1780 között uralkodott, és egyik fő célja az volt, hogy a Habsburg Birodalmat gazdaságilag és társadalmilag megerősítse. Ennek részeként a cigányok életmódját is szabályozni kívánta. ²

A 18. század közepén a cigányság nagy része vándorló életmódot folytatott, amelyet a Habsburg uralkodónő nem tartott kívánatosnak. Véleménye szerint a cigányság integrációja a társadalomba elősegíthette volna az ország gazdasági és társadalmi fejlődését. ³ Ezért különböző rendeleteket hozott, amelyek célja a cigányság letelepítése és beilleszkedése volt:

- 1758-ban betiltotta a cigányok vándorlását, és megparancsolta, hogy telepedjenek le falvakban vagy városokban.
- 1761-ben rendeletet adott ki, amely megtiltotta a cigányok számára az önálló telepek létrehozását, ehelyett arra kényszerítette őket, hogy a parasztok között éljenek.
- 1767-ben elrendelte, hogy a cigányokat „újmagyaroknak” vagy „újparasztoknak” kell nevezni, és megtiltotta a cigány nyelv használatát.
- 1773-ban kötelezővé tette a cigány gyermekek számára a keresztény iskolákba járást, hogy így beilleszkedjenek a társadalomba.
- A cigány férfiakat kényszermunkára fogták, például mezőgazdasági munkára, katonai szolgálatra vagy kézművességre tanították őket. ⁴

Mária Terézia intézkedései rendkívül szigorúak voltak, és bár célja a cigányság beilleszkedése volt, sok esetben ellenállásba ütközött. A cigány közösségek sokszor elhagyták azokat a településeket, ahol le kellett volna telepedniük, és titokban tovább használták saját nyelvüket és hagyományaikat. ⁵

II. József cigánypolitikája

II. József 1780 és 1790 között uralkodott, és bár anyja politikáját sok területen folytatta, bizonyos szempontból enyhített is rajta. A felvilágosult uralkodó úgy gondolta, hogy a cigányság beilleszkedését nem lehet csupán tiltásokkal és kényszerrel elérni, hanem megfelelő lehetőségeket kell biztosítani számukra. ⁶

Az ő intézkedései a következők voltak:

- Tovább folytatta a letelepítést, de megengedte, hogy a cigányok saját mesterségeiket gyakorolják.
- Korlátozta a diszkriminációt, és elrendelte, hogy a cigányokat ugyanúgy kell kezelni, mint a többi jobbágyot.
- Megszüntette azokat a rendeleteket, amelyek kényszermunkára kötelezték a cigányokat, helyette az adófizetésbe és a mezőgazdasági munkába próbálta bevonni őket.
- Kiemelt figyelmet fordított az oktatásra, és arra ösztönözte a cigány családokat, hogy gyermekeiket írássák be az állami iskolákba. ⁷

II. József uralkodása során a cigányság valamivel nagyobb szabadságot kapott, de a reformjai nem bizonyultak teljesen sikeresnek. A cigányság egy része még mindig nem tudott teljes mértékben beilleszkedni, és az ellenségeskedés a többségi társadalom és a cigány közösségek között továbbra is fennmaradt. ⁸

A rendelkezések hatása a cigányságra

Mária Terézia és II. József intézkedései hosszú távú hatással voltak a cigány közösségekre. Bár a cél a beilleszkedés és az életkörülmények javítása volt, sok esetben ezek az intézkedések több szenvedést és nehézséget okoztak:

- Megszűnt a hagyományos vándorló életmód, amely korábban a cigányok fő megélhetési forrása volt.
- A cigány nyelv és kultúra háttérbe szorult, mivel a hatóságok megtiltották a cigány nyelv használatát és a saját közösségekben való életet.

- Az oktatás előtérbe került, de sok cigány gyermek nem tudott iskolába járni a szegénység és a társadalmi kirekesztés miatt.
- A cigányság helyzete továbbra is bizonytalan maradt, mivel a többségi társadalom nem fogadta be teljes mértékben őket. ⁹

Bár a felvilágosult uralkodók megpróbálták a cigányságot integrálni a társadalomba, intézkedéseik sok esetben nem érték el a kívánt hatást. A cigány közösségek az elnyomás ellenére is megőrizték identitásukat és hagyományaikat, és a beilleszkedés folyamata hosszú évszázadokon át tartott. ¹⁰

1. Feldolgozó kérdések – Mária Terézia és II. József cigánypolitikája

1. kérdés:

Mi volt Mária Terézia cigánypolitikájának legfőbb célja, és milyen eszközökkel próbálta ezt elérni?

2. kérdés:

Milyen különbségek voltak Mária Terézia és II. József cigánypolitikája között?

3. kérdés:

Miért nem bizonyultak sikeresnek az uralkodók intézkedései a cigányság beillesztésében?

4. kérdés:

Milyen hosszú távú hatásai voltak Mária Terézia és II. József cigánypolitikájának a cigány közösségekre?

5. kérdés:

Hogyan kapcsolódik Mária Terézia és II. József cigánypolitikája a felvilágosult abszolutizmus eszméihez?

Felhasznált irodalom

1. Barta János (szerk.): *Magyarország története 1686–1790*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
2. Ember Győző: *Mária Terézia és kora*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.
3. Szuhay Péter: *A magyarországi cigányok kultúrája*, Nap Kiadó, Budapest, 1999.
4. Balogh László: *Cigányok a felvilágosult abszolutizmus korában*, *Történelmi Szemle*, 1990/3–4.
5. Fraser Angus: *A cigányok*, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
6. Szuhay Péter: *Cigányok Magyarországon – Történeti áttekintés*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.
7. Kemény István (szerk.): *A magyarországi cigányok története és helyzete*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2000.
8. Pálmainé Orsós Anna: *A magyarországi cigányság története és kultúrája*, PTE BTK, Pécs, 2014.
9. Kállai Ernő: *A magyarországi cigányok helyzete 2000 után*, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2005.
10. Szabad György: *A felvilágosult abszolutizmus kora Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1969.

2. melléklet: Feladatlap

2. Fogalommagyarázó feladat

Magyarázd meg saját szavaiddal az alábbi fogalmak jelentését a szöveg alapján! (Ha tudod, írd példát is a tananyagból.)

- 1. Felvilágosult abszolutizmus:**
- 2. Integráció:**
- 3. Kényszermunka:**
- 4. Diszkrimináció:**
- 5. Társadalmi beilleszkedés:**

3. Igaz vagy Hamis? Jelöld I/H betűvel!

1. Mária Terézia engedélyezte a cigányok vándorlását.
2. II. József elrendelte, hogy a cigányokat ugyanúgy kezeljék, mint a többi jobbágyot.
3. A cigány férfiakat kényszermunkára kötelezték Mária Terézia uralkodása alatt.
4. Mária Terézia és II. József politikája egyaránt a cigányság társadalmi beillesztését célozta.
5. II. József betiltotta a cigány mesterségek gyakorlását.
6. Mária Terézia „újmagyaroknak” nevezte a cigányokat.
7. A cigány nyelv használata II. József idején kötelező volt.
8. Az uralkodók intézkedései hosszú távon is hatással voltak a cigány közösségek életére.

4. Keresztrejtvény

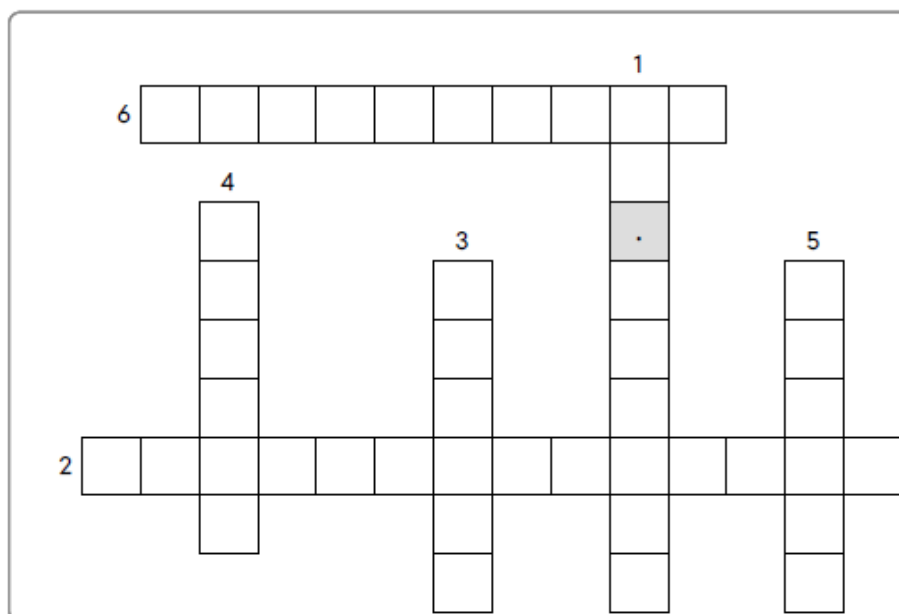
Kérdések:

1. Mária Terézia fia, aki folytatta anyja politikáját.
2. A 18. század gondolkodásmódja, amely az ész és tudomány szerepét hangsúlyozta.
3. Mesterség, amelyet sok cigány férfi tanult ebben a korban.
4. A cigány gyermekek számára kötelezővé tett hely.
5. A nyelv, amelyet Mária Terézia megtiltott használni.
6. A folyamat, amely során a cigányság beilleszkedik a társadalomba.

Megoldások:

1. II. József
2. Felvilágosodás
3. Kovács
4. Iskola
5. Cigány
6. Integráció

Elérési link: <https://wordwall.net/hu/resource/100811962>

Vízszintes

2. A 18. század
gondolkodásmódja, amely az
ész és tudomány szerepét
hangsúlyozta. (14)
6. A folyamat, amely során a
cigányság beilleszkedik a
társadalomba. (10)

Függőleges

1. Mária Terézia fia, aki
folytatta anyja politikáját.
(3,6)
3. Mesterség, amelyet sok
cigány férfi tanult ebben a
korban. (6)
4. A cigány gyermekek
számára kötelezővé tett
hely. (6)
5. A nyelv, amelyet Mária
Terézia megtiltott
használni. (6)

3. melléklet: Reflektálás és értékelés – RJR modell zárása

Feladat:

Töltsd ki az alábbi önértékelő lapot a tanóra végén! Gondold át, mit tanultál ma, és mennyire sikerült megértened az összefüggéseket.

Önértékelő	kérdések	(1–5-ig	értékelve):
------------	----------	---------	-------------

☐	1	Értem, hogy Mária Terézia és II. József milyen célokat tűzött ki a cigányság beillesztésére.
☐	2	Fel tudom sorolni legalább három rendeletet Mária Terézia idejéből.
☐	3	Értem, miért nem volt teljesen sikeres II. József politikája.
☐	4	Látom az összefüggést a felvilágosult abszolutizmus és a cigánypolitika között.
☐	5	Érdekesnek találtam a tananyagot és szívesen tanulnék még erről a korszakról.

Értékelési javaslat (tanári kiegészítés):

- 5 pont: teljes megértés, önálló véleményformálás
- 3–4 pont: a lényeges elemek felismerése
- 1–2 pont: hiányos ismeret, további segítség szükséges